

آیت‌الله فال اسیری در شیراز و آشتیانی و شیخ فضل‌الله نوری در تهران، آقا مجتهد تبریزی در تبریز به مردم پیوستند.

۱۶ سید جمال‌الدین نامه‌ای به آیت‌الله میرزای شیرازی که در سامرا بود نوشت و سرانجام حکم تاریخی تحریم تنباکو توسط آیت‌الله شیرازی صادر شد، این حکم می‌گفت از امروز استفاده از توتون و تنباکو در هر شکلی، دشمنی با امام زمان (عج) می‌باشد.

۱۷ با صدور فتوا، شاه ناچار تسلیم شد و امتیاز داخلی دخانیات و سپس امتیاز خارجی آن لغو شد و میرزای شیرازی تا به وسیله شیخ فضل‌الله مطمئن نشد، تحریم تنباکو را لغو نکرد.

۱۸ انسجام بیشتر مرجعیت شیعه و علما با مردم، وارد شدن ضربه‌ای سخت به استعمارگران و عاملان آن در داخل، مردم به این باور رسیدند که می‌توانند در مقابل استعمار و استبداد ایستادگی کنند و مردم توانستند برای نخستین بار در مقابل مقتدرترین دولت عالم ایستادگی کنند.

۱۲ وقتی میرزا ملکم خان در مقابل دریافت چهل هزار لیره این امتیاز را به یک کمپانی انگلیسی واگذار کرد، علمای دینی لاتاری را حرام اعلام کردند و شاه هم که متوجه سوءاستفاده میرزا ملکم‌خان شده بود او را از مقام‌های دولتی محروم کرد و سهامداران لاتاری هم از میرزا ملکم‌خان به عنوان کلاهبردار شکایت کردند.

۱۳ انحصار خرید و فروش توتون و تنباکو در داخل و خارج ایران به مدت ۵۰ سال به یک انگلیسی به نام تالبوت داده شد که به قرارداد «رزی» هم معروف است.

۱۴ پانزده هزار لیره و $\frac{1}{4}$ سود سالانه بود درحالی‌که عثمانی‌ها با محصول کم‌تر، ۷۰۰ هزار لیره از کمپانی خارجی می‌گرفتند.

۱۵ مردم ایران در شهرهایی مانند تهران، تبریز، شیراز، اصفهان و ... به مخالفت پرداختند. عالمانی مانند آیت‌الله نجفی در اصفهان،

درس ۲ زمینه‌های نهضت مشروطه

سؤالات امتحانی درس سوم

۱. در بررسی ریشه‌های پیدایش نهضت مشروطه به چه مسائلی باید توجه کنیم؟ نام ببرید.
۲. سرزمین‌هایی که توسط روسیه و انگلیس از ایران جدا شد، شامل چه مناطقی بود؟
۳. چه مسائلی احساسات ملی مردم ایران را در زمان قاجارها جریحه‌دار کرد؟
۴. واگذاری ایالات در زمان حکومت قاجاریه چگونه بود؟
۵. مردم و علما مخالفت خود را با استبداد و استعمار چگونه نشان می‌دادند؟
۶. هم زمان با حکومت قاجار در ایران چه تحولاتی در کشورهای دیگر روی داد؟
۷. زمینه‌های ورود تفکر مشروطه‌خواهی در ایران چگونه فراهم شد؟
۸. دستاورد مسافرت‌ها و مأموریت‌ها به خارج از کشور به چه شکلی به مردم منتقل می‌شد؟
۹. کدام روزنامه‌ها در عصر قاجار در داخل ایران منتشر می‌شد؟ دسته‌بندی کنید.
۱۰. روزنامه‌های ایرانی که در خارج منتشر می‌شد، کدام بودند؟
۱۱. آثار روشنفکران عصر قاجار به چند شکل منتشر می‌شد؟
۱۲. در مورد سفرنامه‌نویسی در عهد قاجار توضیح دهید.
۱۳. آثار کدام مؤلفان در دوره قاجار در جنبش مشروطه‌خواهی نقش داشتند؟ نام ببرید؟

پاسخ

۱. از دست رفتن سرزمین‌هایی از ایران - غلبه استعمار بر مملکت - استبداد دستگاه حاکم - مخالفت‌های مردم و علما با استبداد و استعمار - ورود اندیشه‌های جدید.
۲. کل قفقاز در شمال غربی و ماوراءالنهر در شمال شرقی (شامل قزاقستان، تاجیکستان و ترکمنستان امروزی) توسط روسیه و ایالت‌های هرات و قندهار و بخش بزرگی از بلوچستان توسط انگلیس.
۳. به‌طور کلی دادن امتیازات، گرفتن وام و اعمال حق کاپیتولاسیون، دخالت‌های دولت‌های بیگانه در ایران.
۴. حکومت ایالات در ازای گرفتن پول زیاد به شاهزادگان داده می‌شد و شاهزادگان که به حکومت ایالات می‌رسیدند مالیات‌های سنگین از مردم می‌گرفتند تا حکومت بر ایالات برای آن‌ها سود داشته باشد. فشار مالیاتی کمرشکنی بر مردم تحمیل می‌شد.

- ۵ مردم و روحانیون با توجه به آموزه‌های اسلام نسبت به عدالت‌خواهی احساس تکلیف می‌کردند. در جریان تحریم تنباکو آن‌ها خط بطلانی بر قدرت شاه و استعمار کشیدند و این تفکر در زمان مظفرالدین شاه هم ادامه یافت و به نهضتی بزرگ به رهبری آیت‌الله طباطبایی، آیت‌الله بهبهانی، شیخ فضل‌الله نوری، آیت‌الله خراسانی، آیت‌الله عبدالله مازندرانی و آیت‌الله خلیل‌الله تهرانی انجامید تا با ایجاد عدالت‌خانه «دارالشورا» قدرت شاه و حکام را محدود کنند.
- ۶ عصر خودکامگی قاجاریه در ایران با تحولات آزادی‌خواهی و ایجاد حکومت مشروطه در کشورهای دیگر همراه بود. کشورهایی مانند انگلیس، دانمارک، ایتالیا، اتریش و ... به حکومت مشروطه و یا جمهوری دست یافتند.
- ۷ به شکل‌هایی نظیر اعزام دانشجویان، سفرهای درباریان و سیاستمداران و مهاجرت برخی از ایرانیان به خارج فراهم شد.
- ۸ دستاوردهای این سفرها و مهاجرت‌ها از راه انتشار روزنامه و چاپ کتاب و در خلال نامه‌ها به مردم منتقل می‌شد.
- ۹ روزنامه‌های داخلی به دو دسته دولتی و غیردولتی تقسیم می‌شدند. کاغذ اخبار اولین روزنامه ایران توسط میرزا صالح شیرازی منتشر شد. روزنامه‌های وقایع اتفاقیه، شرف و شرافت از جمله روزنامه‌های دولتی بودند. تربیت و ادب از جمله روزنامه‌های غیردولتی چاپ ایران بودند.
- ۱۰ عروة الوثقی، اختر، قانون، حبل‌المتین، حکمت و ثریا از مشهورترین روزنامه‌های فارسی‌زبان بود که در خارج چاپ می‌شد و به ایران می‌آمد.
- ۱۱ سفرنامه‌ها، کتاب‌ها و آثار دیگر.
- ۱۲ سفرنامه میرزا صالح شیرازی از معروف‌ترین سفرنامه‌هایی است که از حکومت مشروطه در کشورهای اروپایی تعریف کرده است. سیاحت‌نامه ابراهیم‌بیگ اثر زین‌العابدین مراغه‌ای هم از سفرنامه‌های دیگر است.
- ۱۳ کتاب‌هایی نوشته میرزا ملکم خان، مستشارالدوله، طالبوف و آخوندزاده از معروف‌ترین آثار آثاری هستند که در جنبش مشروطه‌خواهی ایران مؤثر بود.

درس ۲ آغاز حرکت مردم علیه استبداد و پیروزی نهضت مشروطه

سؤالات امتحانی درس چهارم

۱. عاقبت ناصرالدین شاه چه شد؟
۲. مظفرالدین شاه چگونه پادشاهی بود؟
۳. محرم سال ۱۲۸۴ ش. چه فرصتی برای اعتراض‌های مردمی فراهم ساخت؟
۴. مهم‌ترین حوادثی که منجر به پیروزی نهضت مشروطه شد را نام ببرید.
۵. ماجرای مسیونوز بلژیکی چه بود؟
۶. رهبری مخالفان اعتراض به مسیونوز با چه کسی بود؟
۷. علل نارضایتی مردم ایالات چه بود؟
۸. ماجرای بانک استقرای روسیه چه بود؟
۹. فلک شدن بازرگانان چگونه شروع شد؟
۱۰. ماجرای فلک شدن بازرگانان به کجا کشید؟
۱۱. مهاجرت صغری را شرح دهید.
۱۲. مهم‌ترین خواسته‌های مردم در مهاجرت صغری چه بود؟
۱۳. مهاجرت کبری را بررسی کنید.
۱۴. سنت بست‌نشینی را توضیح دهید.
۱۵. چرا مردم به سفارت انگلیس رفتند؟
۱۶. مهم‌ترین خواسته‌های مردم در آستانه پیروزی انقلاب مشروطه چه بود؟
۱۷. چگونه فرمان مشروطیت صادر شد؟
۱۸. اولین دوره مجلس شورای ملی و قانون اساسی مشروطه چگونه شکل گرفت؟

پاسخ

- ۱ او که پادشاهی خودکامه بود در پنجاهمین سال سلطنتش ترور شد و پسرش مظفرالدین شاه به جانشینی او رسید.
- ۲ او شاهی سست‌عنصر، بی‌اراده و بیمار بود که توانایی اداره کشور را نداشت اما در عین حال فردی رئوف و مهربان بود. عین‌الدوله را به